

PREDMET: ZAHTJEVI ZA ODRŽIVI OPORAVAK I REFORMU JAVNIH POLITIKA

Poštovani,

zabrinuti usljed izazova koje je neupitno pred sve nas postavila trenutna epidemiološka situacija izazvana virusom korona (SARS-CoV-2), a u cilju bržeg oporavka i napretka našeg društva, ovim putem Vam se obraćamo kao tim profesionalaca i građana koji se primarno bavi zaštitom životne sredine/okoliša sa namjerom da skrenemo pažnju na potrebne mjere i promjene iz oblasti našeg djelovanja.

Naša vizija je pravedno društvo koje odgovorno djeluje u skladu s prirodom, a naš rad tokom proteklih 20 godina djelovanja podržan je kroz saradnju sa brojnim međunarodnim mrežama i organizacijama u oblasti životne sredine/okoliša.

Kako je Centar za životnu sredinu neprofitno i nestranačko udruženje koje argumentovano zagovara promjene u društvu utičući na relevantne politike i javnu svijest o životnoj sredini u Bosni i Hercegovini (BiH) i na međunarodnom nivou, nalazimo da je izuzetno važno za naše društvo da Vam se obratimo sa preporukama i zahtjevima ka što bržem i održivijem oporavku i ublažavanju posljedica izazvanih pandemijom virusa SARS-CoV-2 sa aspekta zaštite životne sredine/okoliša za sve nas. Ovaj dopis šaljemo zajedno sa drugim organizacijama iz BiH sa kojima saradujemo kroz Eko-BiH mrežu.

Smatramo da ovakva situacija daje čovječanstvu priliku da sagledamo načine trenutnog djelovanja koji vode ka destruktivnom iskorištavanju ograničenih resursa planete. Nužno je da iz ove krize izvučemo lekcije koje će nas spremiti za iduće izazove, kao što su klimatske promjene, gubitak biodiverziteta i plodnog zemljišta, smanjenje zaliha vode i dr. Budućnost ove države mora da se oslanja na ekonomiju koja će biti pravednija i manje destruktivna za planetu i zajednice.

Solidarni sa društvom i prirodom zahvaćenim pandemijom, naše preporuke i zahtjeve izlažemo kako slijedi:

ODRŽIVI TRANSPORT, URBANA MOBILNOST I JAVNI PROSTOR

Kada je u pitanju razvoj saobraćajne infrastrukture i modela transporta, u BiH se prvenstveno razvija drumski motorni saobraćaj. Dok napredne zemlje razvijaju i modernizuju željeznički saobraćaj za robu i putnike, kod nas se tek planira mreža auto-puteva kojim se neopravdano zadužujemo. Iako je samo auto-put Vc djelomično isplativ, bezrazložno se hrli ka izgradnji nepotrebne mreže auto-puteva kojima uskoro neće imati ko da putuje. Iako shvatamo potrebu modernizacije putne mreže, smatramo da se pod hitno mora ući u realizaciju modernizacije i izgradnje željezničke infrastrukture, koja bi gradove BiH povezala međusobno, kao i BiH sa susjednim zemljama.

Gradovi se moraju pokrenuti u pogledu razvoja urbane mobilnosti da bi ona bila efikasnija i održivija, kako bi s vremenom automobil bio "izbačen" iz urbanih zona, gdje bi se razvijao sistem javnog transporta, gradskih bicikala, pješačkih zona bez motornih vozila, biciklističke infrastrukture i slično. Vlade moraju podsticati gradove i opštine u izradi planova održive urbane mobilnosti te subvencionisati kupovinu bicikala i električnih bicikala. Hitno je potrebno dati veći prostor nemotorizovanom saobraćaju u urbanim zonama radi održavanja psiho-fizičkog zdravlja stanovništva, što bi smanjilo pritisak na zdravstveni sistem, ekonomiju i javni prostor.

Neke od hitnih mjera koje će omogućiti brži oporavak od ove konkretne krize, ali i postaviti temelj za unapređenje nemotorizovanog saobraćaja u narednom periodu su:

- Proširenje trotoara – ako su pješačke staze preuske (i još dodatno sužene mnogobrojnim kantama za otpad i/ili terasama kafića), potrebno ih je proširiti na dio površine saobraćajnica posebnim oznakama na njima;
-
- Uspostava biciklističkih traka na saobraćajnicama s više traka ("Pop Up Bike Lanes" kakve su već uspostavljene primjerice u Budimpešti i Berlinu) koje omogućuju bezbjednije kretanje i potiču nove bicikliste na pronalaženje bezbjednih ruta kroz grad;
- Premještanje biciklističkog saobraćaja na saobraćajnice u ulicama preuskim za razdvojeni saobraćaj (prisutnost većeg broja biciklista na saobraćajnici potrebno je naglasiti dodatnom signalizacijom i ograničenjem brzine);
- Uspostava ulica za biciklistički i pješački saobraćaj ili zona smirenog saobraćaja: pretvaranje odabranih saobraćajnica u zone sa znatno smanjenim motorizovanim saobraćajem (samo za stanare); Privremeno smirivanje saobraćaja takođe pomaže u oslobađanju parkova od pritiska velikog broja ljudi i omogućavanju kretanja bez opasnosti od zaraze;
- Smanjenje brzine u većini stambenih i netranzitivnih ulica na 30 km/h i 50 km/h u ostatku grada;
- Uvođenje/proširenje mreža stanica javnih gradskih bicikala;
- Proširenje mreža parkinga za bicikla na svim lokacijama od javnog značaja, ali i u ulicama sa većim brojem stambenih jedinica i privatnih poslovnih objekata.

Javni prostor u urbanim i periurbanim sredinama, bilo da se radi o uređenim parkovskim i zelenim površinama, gradskim baštama i obližnjim šumarcima, morao bi biti sačuvan od urbanizacije i zauzimanja prostora, što bi omogućilo građanima da aktivnije koriste ove prostore sa ciljem poboljšanja njihovog zdravstvenog stanja. Očuvanje javnih i zelenih površina je od ključne važnosti, ne samo zbog psiho-fizičkog zdravlja stanovništva, već i zbog praktičnog smanjenja negativnog uticaja klimatskih promjena, zagađenja vazduha i ekstremnih pojava kao što je i sama pandemija.

ENERGIJA I KLIMATSKE PROMJENE

Za stabilan, finansijski održiv i čist energetska sistem u BiH neminovna je energetska tranzicija, koja podrazumijeva napuštanje fosilnih izvora energije, poput uglja, ali i očuvanje vodnih i drugih prirodnih resursa. Takođe, niz međunarodnih sporazuma nas obavezuje na značajno smanjenje emisija gasova staklene bašte, uključujući i članstvo u Evropskoj uniji (EU). Iz ovih razloga, što skoriji prelazak na niskougljenične i obnovljive izvore energije, u iduće tri decenije bi trebao biti primat za sve donosioce odluka.

Niz istraživanja pokazuju da je ovakva energetska tranzicija najisplativiji scenario za BiH i druge zemlje, posebno ako se reaguje što prije. Trenutni elektroenergetski sistem predstavlja veliki finansijski teret za državni budžet i građane koji dijelom finansiraju prljave i štetne energetske projekte po životnu sredinu i stanovništvo BiH. Kako bi se ostvario pouzdan, pristupačan, čist i održiv energetska i ekonomski sistem, predlažemo:

- postepeno i planirano ukidanje subvencija iz javnog novca građana prema termoenergetskom sektoru, kao i ukidanje neosnovanih državnih/entitetskih garancija za energetske projekte koji nisu u skladu sa dugoročnim planom dekarbonizacije i međunarodnim obavezama;
- obustavljanje projekata novih blokova termoelektrana i okretanje ka energetskoj efikasnosti i obnovljivim izvorima energije (u daljem tekstu: OIE);

- transparentno i participativno revidiranje, usvajanje i provođenje energetske strategije koja predviđa scenario potpune dekarbonizacije energetskog sektora najdalje do 2050. godine sa fokusom na energiju iz vjetra i sunca;
- reformu politike podsticanja svih hidroenergetskih postrojenja u BiH,
- uvođenje moratorija na nove hidroenergetske projekte, do usvajanja revidirane energetske strategije, na teritoriji cijele BiH;
- obustavu sklapanja novih koncesionih ugovora za energetske iskorištavanje vodnih resursa, te raskidanje postojećih koncesija gdje ugovorne obaveze nisu ispunjene;
- kreiranje Fonda za pravednu energetske tranziciju i preusmjeravanje sredstava od subvencionisanja štetnih energetskih projekata ka postepenoj socio-ekonomskoj transformaciji koja će omogućiti stvaranje dugoročnih "zelenih radnih mjesta", te pomoć ugroženim lokalnim zajednicama u kreiranju i razvoju alternativnih privrednih sektora;
- Snažnu promociju i podršku procesu demokratizacije i decentralizacije proizvodnje energije kroz omogućavanje i razvoj inicijative građanske energije: poput vlastite proizvodnje, kolektivne vlastite proizvodnje i energetskih zadruga, te kroz uvođenje zakonskih promjena koje će to učiniti mogućim u cijeloj državi, kao i pružanje finansijske pomoći građanima za realizaciju projekata građanske energije, uključujući direktne podsticaje (iz naknade za OIE) i poreske olakšice.

Smatramo da se u trenutnoj politici skrivenih i direktnih subvencija štetnim energetskim projektima, izdvajaju značajna novčana sredstva koja se mogu usmjeriti tamo gdje su trenutno najpotrebnija. Ta sredstva neopravdano izostaju u osiguravanju pravedne energetske tranzicije našeg društva, koje bi trebalo ubuduće legitimno i potpuno trezveno da učestvuje u kreiranju i provođenju javnih politika koje imaju ili mogu imati uticaj na životnu sredinu/okoliš.

BIODIVERZITET I ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Pandemija virusa korona u cijelom svijetu nam je ukazala na važnost prirode, zelenih površina, šuma i drugih ekosistema. Primjetno je da se veliki broj stanovništva okrenuo prirodi u potrazi za iskonskom sigurnosti i pronalaženju duševnog mira. Važno je aktivno raditi na očuvanju biodiverziteta jer samo očuvanjem prirodne ravnoteže možemo preduprijeti pojave slične širenju štetnog virusa korona. Istovremeno priroda nudi rješenje za probleme modernog društva kao što su ekstremne suše, bolesti i mnogi drugi kojima postajemo izloženiji sa svakom novom izumrlom vrstom i uništenim ekosistemom.

Pojava novog virusa korona, za koji se smatra da je za domaćina imao divlju vrstu, je pokazala da smo usljed uništavanja divljih vrsta i narušavanjem staništa doveli do toga da pojedini mikroorganizmi u težnji za opstankom pronalaze novog domaćina (u slučaju virusa korona čovjeka), a što u konačnici može rezultirati epidemijama, pandemijama i drugim štetnim pojavama po zdravlje čovjeka ali i drugih vrsta. Želimo da naše društvo bude lider u očuvanju biodiverziteta jer bogatstvo vrsta koje nastanjuje prostor naše zemlje treba da bude prepoznato kao naše najveće bogatstvo.

Da bi postigli veću otpornost na buduće prijetnje moramo imati za cilj:

- očuvanje i unapređenje prirodnih staništa i biodiverziteta kroz sistemsku podršku istraživanju i zaštiti prirode;
- odgovoran odnos prema prirodnim bogatstvima koja se često posmatraju samo kao resurs (rijeke, šume). Važno je očuvati naše šume, vode i divlje rijeke kao i sve druge ekosisteme;
- podršku za višenamjensko upravljanje šumama jer je proizvodna funkcija šuma samo jedan segment seta funkcija koje nam obezbjeđuju naše šume. Ne treba zanemariti zaštitnu i

društvenu ulogu šuma jer društvu obezbjeđuju nemjerljive vrijednosti kao što su proizvodnja kiseonika, filtracija vode, očuvanje zemljišta, biodiverziteta i mnoge druge;

- više zaštićenih područja i jasne i protokolima propisane nadležnosti u očuvanju, upravljanju i vrsta i specifičnih staništa.

Želimo da naše društvo na vrijeme prepozna važnost očuvanja ekosistema koji su osnovni preduslov za opstanak čovjeka i drugih vrsta, a čiju smo važnost do sada uglavnom prepoznavali u slučajevima kriza, prirodnih nepogoda ili nakon trajnog gubitka pojedinih prirodnih bogatstva.

SIGURNOST HRANE

Savremena poljoprivreda se smatra jednim od najvećih zagađivača životne sredine, a trenutna kriza uzrokovana pandemijom jasno je pokazala koliko je važno okrenuti se održivoj proizvodnji hrane u lokalnim zajednicama, jačanju konkurentnosti domaćih proizvođača i smanjenu zavisnosti od uvoza. Poruka nauke je jasna: hitno moramo preći na poljoprivredu u skladu s prirodom ako želimo dugoročno obezbjeđivanje hrane, očuvanje biodiverziteta i ublažavanje klimatskih promjena. Da bi se postigla proizvodnja dovoljnih količina zdravstveno bezbjedne hrane dobrog kvaliteta, uz očuvanje prirodnih resursa potrebno je ulagati u:

- uvođenje ili povećanje postojećih podsticaja za zasnivanje i certifikaciju organske poljoprivredne proizvodnje;
- obezbijediti podsticaj za obilježavanje domaćih proizvoda koji ne sadrže genetički modifikovane organizme (GMO);
- pokrenuti program redovnog praćenja upotrebe glifosata te njegovog prisustva u hrani za ljude, stočnoj hrani, u životnoj sredini, sa posebnim naglaskom na vodene površine;
- podršku malim porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima u vidu povrata dijela sredstava za ulaganja u organsku poljoprivrednu proizvodnju;
- podršku strategiji „Od polja do stola“ kao uslovu za integracije u EU i načinu proizvodnje zdravstveno bezbjedne hrane uz maksimalno očuvanje životne sredine;
- podršku razvoju ruralnog turizma;
- podršku stvaranju zelenih vrtova s ciljem proizvodnje hrane i u urbanim sredinama;
- podršku brendiranju proizvoda sa eko markicom i geografskim porijeklom,
- uvezivanje poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije kroz ugovaranje otkupa domaćih poljoprivrednih proizvoda;
- poboljšanje energetske efikasnosti u poljoprivredi.

Pandemija koronavirusa već je odnijela brojne živote, što je najveći i najteži gubitak za naše društvo. Još je nejasno kako će se privreda razvijati i koliki je vremenski okvir za njen oporavak, kakva je ekspertiza neophodna za isti i brojna druga pitanja koja su teret svakom osvještenom građaninu i građanki. U ovoj destabilizovanoj i nesigurnoj situaciji za građane, pravni stub našeg društva je djelimično poljuljan i treba vremena da isti ponovo počne u potpunosti funkcionisati kroz sve svoje mehanizme, što je osnovna bit njegovog egzistiranja. Ne smije se nastaviti sa lošom praksom koja čini demokratski sistem znatno oslabljenim.

Kroz svoj rad unapređujemo implementaciju Arhuske konvencije u BiH koja je međunarodni sporazum kojim se utvrđuju prava u vezi sa životnom sredinom kao pouzdana osnova za uključivanje građana u politike životne sredine i kojim se potvrđuju naše obaveze prema budućim generacijama, a kroz sva tri njena stuba. Kroz pomenutu aktivnost nastojimo da poboljšamo i samo učešće javnosti u donošenju odluka, pa stoga insistiramo na:

- što transparentnijim procesima i kvalitetnijem učešću javnosti u donošenju odluka,
- blagovremenim javnim uvidima,
- slobodnom pristupu informacijama,
- bržem i pravičnijem pristupu pravdi, odnosno kratkoročnijim procesima pred organima pravosuđa kada su u pitanju procesi zaštite životne sredine/okoliša pred sudovima,
- što revnosnijem radu inspekcija i saradnji institucija sa građanima.

Takođe, bitno je ostvariti konstruktivan dijalog sa civilnim sektorom koji posjeduje znanja i iskustvo na polju zaštite životne sredine/okoliša, i može da doprinese jačanju i zajedničkom širenju dobre prakse i iskustva iz evropskih zemalja i generalno nesebično ponudi svoje iskustvo kako bi sačuvali prirodna bogatstva koja ne smiju biti dovedena na rub ljudskim djelovanjem, nerazumnim i netransparentnim dodjelama koncesija, upornim ulaganjima u štetne oblike energije-korištenjem uglja i hidroenergije i okrenuli se ka stvarnim obnovljivim izvorima zajedno sa građanima i građankama.

Naglašavamo da je neophodno značajnije finansiranje za budućnost naše zemlje, konkretno za obrazovanje i nauku. Samo savremen i stručan kadar može kreirati savremene, relevantne i dugoročno održive, kako ekonomski tako i ekološki, grane privrede.

Zbog kompletne situacije i svega navedenog od Vas zahtijevamo hitan sastanak kako bismo mogli zajedno da prodiskutujemo izazove koji su pred nama te na koji način da ih prevaziđemo.

Očekujemo da će Vas ovo pismo potaknuti na promjene, i da ćete usvojiti naše zahtjeve, a sa ciljem da lakše prevaziđemo postojeću krizu, srdačno Vas pozdravljamo, te naglašavamo da smo spremni za konstruktivnu diskusiju i dijalog u cilju poticanja održivog oporavka našeg društva.

Ovo pismo su podržale i potpisale sljedeće organizacije iz Bosne i Hercegovine:

- Udruženje građana Ekološki pokret "Eko Maglaj" Maglaj
- WWF Adria
- Udruga "Dinarica" Mostar
- LIR Evolucija, Banja Luka
- Ekološko udruženje Eko Put, Bijeljina
- NVO "EKO-Leonardo", Priboj
- Udruženje za očuvanje prirodne sredine i razvoj turizma "EkoTUR" Stolac
- Ornitološko društvo "Naše ptice"
- Ekološko - humanitarna udruga "Gotuša", Fojnica
- Prijatelji prirode EKO ELEMENT Bugojno
- Eko forum Zenica
- Centar za ekologiju i energiju, Tuzla
- Ekološko društvo Bistro, Kruščica
- Centar za krš i speleologiju, Sarajevo
- Green team Novi Grad
- Udruženje "Resursni Aarhus centar u BiH"
- Udruženje građana Planina, Teslić
- Udruženje građana EKO CENTAR Čajniče
- UG "SANUS" Prijedor
- Udruženje Crvena, Sarajevo
- Planinarsko-ekološko udruženje Korak, Zvornik
- Savjet za zelenu gradnju Sarajevo
- Centar Dr. Stjepan Bolikay, Olovo
- Udruženje građana "Za Doljanku" Jablanica
- "Ekoturistički centar Zelenika" Bratunac
- Mikološko udruženje MycoBH Sarajevo

S poštovanjem,

Predsjednica

Nataša Crnković

Nataša Crnković

